

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Marek Michalak

Warszawa, 30 września 2009 roku

**WYSTĄPIENIE RZECZNIKA PRAW DZIECKA NA KONFERENCJĘ NAUKOWĄ
„OCHRONA DZIECI W DOBIE KRYZYSU W KONTEKŚCIE PRZYSZŁOŚCI
DEMOGRAFICZNEJ POLSKI”, ZORGANIZOWANĄ PRZEZ RZECZNIKA PRAW
OBYWATELSKICH W DNIU 1 PAŹDZIERNIKA 2009 R.**

Szanowny Panie Rzeczniku,

Szanowni Państwo,

Prawa dziecka jako typ praw człowieka we współczesnej Polsce zaczynają odgrywać coraz większą rolę. Mając na względzie miejsce w skali wartości, na jakim Polacy sytuują rodzinę i dziecko znaczenie praw dziecka, a w szczególności ich ochrony będzie coraz bardziej wzrastać.

Niemniej jednak należy zauważyć, że potrzeba otoczenia dziecka szczególną troską została już wyrażona w przyjętej w 1924 r. przez Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów Deklaracji Praw Dziecka.

Podobnie w Deklaracji Praw Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych z 20 listopada 1959 r. uznano, że dziecko z racji swej fizycznej i umysłowej niedojrzałości potrzebuje specjalnej ochrony i opieki, w tym odpowiedniej ochrony prawnej przed, jak i po urodzeniu. Zgodnie z zasadami tej Deklaracji nie tylko powinno ono korzystać ze specjalnej ochrony, ale i mieć wszelkie możliwości stworzone przez prawo lub inne środki, aby rozwijać się fizycznie, umysłowo, moralnie, duchowo i społecznie w zdrowy i normalny sposób w warunkach wolności i godności, a prawo w tym celu stanowione w pierwszym rzędzie powinno mieć na uwadze dobro dziecka. To zobowiązanie do tworzenia specjalnego standardu do ochrony praw dziecka zostało potwierdzone i uznane w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka,

w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych, w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, jak również w statutach i stosownych dokumentach wyspecjalizowanych agencji i międzynarodowych organizacji zajmujących się zapewnieniem dzieciom dobrobytu.

Wpisując się w ten nurt Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej nadała prawom dziecka wysoką rangę, przewidując ich ochronę m.in. w art. 72 poprzez utworzenie instytucji Rzecznika Praw Dziecka.

Najobszerniejszy jednak katalog praw dziecka znajduje się w Konwencji o prawach dziecka – dokumencie o czysto polskim rodowodzie. Na podmiotowość dziecka wskazują tu zwłaszcza przepisy, które dotyczą prawa do życia, otrzymania nazwiska i nabycia obywatelstwa (art. 7 i 8). W następnej kolejności należy wymienić prawo dziecka do rodziny, które wynika z art. 5, 9 i 18 Konwencji. Poszanowaniu podmiotowości dziecka służy także prawo dziecka do wysłuchania go w każdej sprawie, która go dotyczy. Konwencja ta wymienia także prawo do wolności ekspresji, poszukiwań, uzyskiwania informacji, propagowania własnych idei i sądów w formie pisemnej, artystycznej lub innej, prawo do wolności spotkań, zrzeszania się i gromadzenia.

W art.14 i 16 określono prawo dziecka do wolności myśli, wyznania i manifestowania wiary oraz prawo przed ingerencją w jego życie prywatne, rodzinne, domowe i korespondencję. Państwa – strony Konwencji jednak muszą w tym zakresie respektować wolę rodziców, którzy mogą ukierunkowywać praktyki religijne i zwyczaje zgodnie z ich przekonaniami i możliwościami dziecka. Podstawową bowiem odpowiedzialność za opiekę i wychowanie dziecka ponoszą obydwój rodzice, a państwo ma wspomagać rodzinę w realizacji tego zadania, tworząc odpowiedni system instytucji i rozwiązań prawnych.

Konwencja reguluje także kwestie ochrony dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej, poprzez zapewnienie im opieki w rodzinach zastępczych i instytucjach publicznych. Zawiera też odpowiednie postanowienia dotyczące adopcji, w tym adopcji międzynarodowej.

Natomiast w art. 37a zawarto prawo dziecka do ochrony przed torturami, okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem lub karaniem i zakazano jednocześnie stosowania wobec dziecka kary śmierci oraz kary dożywotniego więzienia bez możliwości wcześniejszego zwolnienia. W ust. b) i c) tego artykułu sformułowano prawo dziecka do wolności osobistej, a odpowiadające temu prawo zobowiązanie, obliguje państwa do zapewnienia, aby żadne dziecko nie zostało pozbawione wolności w sposób arbitralny lub bezprawny. W przypadku pozbawienia go wolności każde dziecko powinno być traktowane

humanitarnie i z poszanowaniem wrodzonej godności osoby ludzkiej, w sposób uwzględniający jej potrzeby wynikające z wieku. Każdemu dziecku, które znajdzie się w takiej sytuacji zagwarantowano prawo do uzyskania niezwłocznego dostępu do prawnej lub innej odpowiedzialnej pomocy, jak również do kwestionowania legalności pozbawienia go wolności przed kompetentnym, niezawisłym i bezstronnym organem władzy (art. 37d).

Ponadto Konwencja zawiera takie prawa dziecka jak: prawo do ochrony przed wszelkimi formami przemocy i wyzysku (art.19 i 36), w tym wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych (art. 34) oraz wyzysku ekonomicznego (art. 32), prawo do korzystania z najwyższego osiągalnego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób i rehabilitacji zdrowotnej (art.24), prawo do poziomu życia odpowiadającemu jego rozwojowi fizycznemu, duchowemu, moralnemu i społecznemu (art. 27), prawo do korzystania z systemu zabezpieczenia społecznego (art. 26), prawo do nauki (art. 28 i 29), prawo do wypoczynku i czasu wolnego (art.31), prawo do rehabilitacji i reintegracji społecznej (art. 39), prawo dziecka niepełnosprawnego do szczególnej troski (art. 23), prawo dziecka ubiegającego się o status uchodźcy lub już uznanego za uchodźcę do otrzymania odpowiedniej ochrony i pomocy humanitarnej (art. 22), prawo dziecka należącego do mniejszości etnicznej, religijnej lub językowej do korzystania z własnej kultury, do wyznawania swojej religii lub używania własnego języka oraz prawo do poznania swoich praw (art. 42).

Szanowni Państwo!

Celowo przytoczyłem ten obszerny katalog praw dziecka, żeby unaocznic ogrom zadań i odpowiedzialności jaki spoczywa na Rzeczniku Praw Dziecka i innych organach państwa, jak również na organizacjach i osobach, które poczuwają się do pełnego zabezpieczenia dzieci.

Obowiązek ten jest zwielokrotniony w dobie każdego kryzysu i wymaga zintensyfikowanych wysiłków wszystkich uczestników życia społecznego. Na obecny kryzys nakładają się bowiem szybkie zmiany obyczajowe, które wskazują na coraz większy stopień skomplikowania stosunków społecznych, w tym rodzinnych. Niestety coraz częściej dzieci padają ofiarą tych komplikacji, na co wskazuje wzrastająca liczba konfliktów z ich udziałem. Dotyczy to coraz częściej spraw z udziałem czynnika międzynarodowego m.in. związanych z zapewnieniem opieki, środków utrzymania, przemocy, kidnapingu oraz zawiłych spraw o charakterze majątkowych. Wiele spraw dotyczy roszczeń kierowanych przez dzieci i ich rodziców pod adresem państwa i jego instytucji, związanych z uprawnieniami wynikającymi zarówno z wewnętrznego jak i opartego na prawie międzynarodowym porządku prawnego.

Rodzaje szkód, zarówno tych nieświadomych, jak i wymierzonych celowo i świadomie w dzieci muszą napawać najwyższym niepokojem o przyszłość społeczeństwa. Praktyka kolejnych Rzeczników Praw Dziecka wskazuje, że są to: urazy psychiczne, przemieszczenia, oddzielenie od rodziny, sieroctwo, utrata bliskich, braki w wyżywieniu, brak możliwości pobierania nauki oraz zmiany w psychice dziecka polegające na akceptacji przemocy i traktowaniu jej w późniejszym życiu jako sposobu rozwiązywania problemów życiowych.

Nie może więc dziwić, że w sposób wyraźny, zauważalny jest wzrost znaczenia ochrony praw dziecka w społeczeństwie polskim, szczególnie w kontekście ich relacji z konstytucyjnymi prawami rodziców, a także w odniesieniu do instytucji opiekuńczych i szkoły.

W dużym stopniu społeczna uwaga skupia się na sprawach prowadzonych zarówno przed polskimi, jak i zagranicznymi sądami, przede wszystkim zaś przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Wyrażam przeświadczenie, że w najbliższej przyszłości jego rola będzie wzrastać, o czym może świadczyć uchwalenie w dniu 23 kwietnia 2009 r. ustawy o ratyfikacji Konwencji w sprawie kontaktów z dziećmi sporządzonej w Strasburgu w dniu 15 maja 2003 r. czy też podpisanie przez polski rząd kolejnej konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem z 2007 r.

Rodzaje i skala dziecięcych problemów sprawiły, iż ważnym elementem na drodze do wzmocnienia ochrony praw dziecka w wymiarze międzynarodowym jest coraz silniej eksponowany postulat wyposażenia Komitetu Praw Dziecka w uprawnienie do rozpoznawania skarg indywidualnych, za którym stanowczo opowiedziałem się podczas 10 sesji Rady Praw Człowieka w marcu bieżącego roku. Ufam, że to rozwiązanie będzie sprzyjać także ochronie polskich dzieci.

Na zakończenie swojego wystąpienia pragnę odnieść się do nowych rozwiązań prawa polskiego. Powinno ono bowiem pozostawać w odpowiedniej korelacji do tendencji i rozwiązań przyjmowanych w obszarze prawa międzynarodowego. Zarówno sytuacja kryzysowa, jak i specjalne standardy ochrony praw dziecka uchwalane w dokumentach ONZ i innych międzynarodowych organizacji, których członkiem jest Polska – wymagają od nas wzmocnienia narodowych instytucji służących ochronie praw dziecka.

W tym kierunku idą obecnie prace parlamentu Rzeczypospolitej, który chce istotnego wzmocnienia instytucji Rzecznika Praw Dziecka. Pragnę wyrazić nadzieję, że inicjatywa ta uzyska najwyższe poparcie ze strony Rzecznika Praw Obywatelskich, jak i wszystkich

uczestników dzisiejszej konferencji, a w przyszłości przyniesie polskim dzieciom w pełni harmonijny rozwój, skuteczną ochronę i bezpieczeństwo.

Życzę wszystkim Państwu, a przede wszystkim polskim dzieciom owocnych obrad.

z serdecznym pozdrowieniem
Marek Szustakowski,